ISSN 2521-1757 (Print)
ISSN 2616-8812 (Online)
DOI: 10.31909/26168812.2025-(72)-19.195-205
УДК 378.016:37.014.22:001.891.5

COMPREHENSIVE APPLICATION OF EMPIRICAL METHODS IN PEDAGOGICAL RESEARCH OF HIGHER EDUCATION STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF WRITING A SCIENTIFIC ARTICLE)

КОМПЛЕКСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ)

Інна Ніколаєску
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти
E-mail: nikolaesky@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9928-9291
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Юлія Соловей
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
E-mail: solovey_yula@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4778-7640
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Inna Nikolaesku
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Head of the Preschool Department
E-mail: nikolaesky@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9928-9291
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Yuliia Solovei
Doctor of Philosophy, Associate professor,
Associate professor at the Department of Preschool Education
E-mail: solovey_yula@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4778-7640
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

ABSTRACT

The article considers the current scientific and pedagogical problem of preparing higher education students for scientific activity with an emphasis on the use of empirical research methods when writing scientific articles. The significance of students' scientific work as a tool for the formation of professional and research competence, the development of critical thinking and analytical skills in the conditions of European integration processes and the transformation of the higher education system is substantiated. The theoretical and methodological foundations of the empirical approach in pedagogy and the philosophical principles of empiricism as a source of objective knowledge are analyzed. The contribution of F. Bacon to the formulation of the principles of scientific observation and induction is revealed, as well as J. Locke's ideas about the "clean slate" (tabula rasa), which emphasize the importance of actual experience for cognition. It is emphasized that the empirical approach in education allows us to move from passive assimilation of theory to active scientific cognition of reality. It is emphasized that the effective implementation of empirical methods - observation, experiment, testing, questionnaires, expert evaluation, etc. - allows applicants not only to collect reliable data, but also to carry out scientific understanding of pedagogical phenomena.

As part of the empirical part of the study, a questionnaire was conducted among bachelor's and master's students in the specialty "Preschool Education" and a survey of scientific and pedagogical workers of the Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University. The results showed that, despite the awareness of the importance of empirical methods, bachelor's students demonstrate limited practical mastery of them, while master's

students have a deeper understanding, but also encounter methodological difficulties. At the same time, teachers highlight the need for a more systematic and methodically grounded approach to the development of students' research competencies. The article emphasizes the need to create a favorable environment in higher education institutions for the formation of student researchers capable of independent search for true knowledge, analytical thinking and innovative activity in the conditions of modern educational transformations.

Keywords: *scientific research, higher education students, higher education, research competence, empirical research methods, analytical skills, pedagogical research.*

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука активно розвивається, прагнучи не лише описувати, а й пояснювати та прогнозувати освітні явища, а також розробляти ефективні підходи до навчання та виховання. У цьому контексті особливої значущості набуває використання емпіричних методів дослідження, які дозволяють отримувати достовірні дані про реальні педагогічні процеси та їх результати. Педагогічні дослідження, що сфокусовані на результатах науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти (наукові статті, есе, курсові та випускові роботи), є надзвичайно важливими для вдосконалення системи вищої освіти, підвищення якості підготовки фахівців та адаптації освітнього процесу до потреб сучасного суспільства. У цьому контексті залучення студентів до науково-дослідної діяльності та, зокрема, до написання наукових статей, набуває особливої важливості. Це не просто додаткове навантаження, а невід’ємна частина освітнього процесу, що готує майбутніх спеціалістів до успішної професійної реалізації та безперервного самовдосконалення.

Принагідно зауважимо, що глобалізація та інформатизація суспільства висувають нові вимоги до якості вищої освіти. Сучасний педагог має бути не лише транслятором знань, а й дослідником, здатним аналізувати, синтезувати та критично оцінювати інформацію, а також генерувати нові ідеї та впроваджувати інновації. Це неможливо без ґрунтовного володіння методологією наукового дослідження, зокрема емпіричними методами, які забезпечують об'єктивність та достовірність отриманих результатів. По-друге, в умовах євроінтеграційних процесів та адаптації української вищої освіти до європейських стандартів, зростає значущість дослідницької складової у підготовці здобувачів. Європейські освітні рамки та кваліфікаційні вимоги все більше акцентують увагу на формуванні у випускників не лише предметних знань, а й ключових компетенцій, серед яких дослідницькі та аналітичні навички посідають провідне місце. Використання емпіричних методів у наукових статтях здобувачів є прямим підтвердженням розвитку цих компетенцій. По-третє, перехід від репродуктивного до продуктивного навчання у вищій освіті вимагає від студентів здатності не просто відтворювати інформацію, а й створювати нові знання. Написання наукової статті, що включає комплексний емпіричний аналіз, є однією з найефективніших форм такого продуктивного навчання. Це дозволяє студентам не тільки закріпити теоретичні знання, а й набути практичного досвіду планування, збору, обробки та інтерпретації даних, що є незамінним для їхнього професійного зростання. Зрештою, вітчизняна педагогічна наука та практика потребують обґрунтованих, емпірично підтверджених рекомендацій для вдосконалення освітнього процесу. Зростаюча кількість студентських робіт, які включають елементи емпіричного аналізу, є важливим джерелом таких даних. Однак, наразі залишається актуальною проблема переважання описового характеру робіт та недостатнього рівня володіння здобувачами комплексними емпіричними методами. Тому дослідження шляхів та механізмів ефективного впровадження цих методів у процес підготовки наукових статей є вкрай важливим для підвищення якості педагогічних досліджень та формування повноцінного наукового потенціалу молодих фахівців. Це, у свою чергу, й зумовлює **актуальність теми** нашого наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки характеризуються посиленою увагою до якості вищої освіти та ефективності освітнього процесу, що зумовлює зростання кількості педагогічних досліджень, присвячених теоретико-методологічним основам педагогічного дослідження, його внутрішній логіці, організаційним принципам реалізації, а також застосовувані емпіричних та теоретичних методів для отримання та подальшого аналізу даних (В. Кремень, О. Мамчич, Н. Федотова, Т. Турчин та інші). Роботи John W. Creswell є еталонними для розуміння того, як поєднувати кількісні та якісні підходи в одному дослідженні, що є надзвичайно актуальним для педагогіки. Він детально описує дизайн дослідження, збір та аналіз даних (Creswell; Bringsjord) та інші автори з напряму «Educational Research» зосереджуються на розробці конкретних методів, інструментарію, валідності та надійності в освітніх дослідженнях. Особливе значення в цих дослідженнях набуває комплексне застосування емпіричних методів, які дозволяють отримати об’єктивну та багатогранну картину досліджуваних явищ. Аналіз сучасних публікацій свідчить про тенденцію до інтеграції різноманітних методик для глибшого розуміння процесів формування компетенцій студентів, їхньої мотивації, академічної успішності та розвитку науково-дослідницьких навичок, зокрема в контексті написання наукових статей. У своїх працях, присвячених науковій діяльності в контексті вищої освіти, Т. Корольова наголошує на інтегративній функції системи вищої освіти (Корольова, 2019). Вона слугує не тільки основним постачальником кадрового потенціалу для інноваційної економіки, а й виступає сполучним елементом, що забезпечує синергію між освітою, наукою та виробничою сферою.

Мета дослідження полягає у вивченні теоретико-методичних засад педагогічного дослідження, зокрема написання наукової статті, здобувачами вищої освіти та визначення комплексного застосування під час здійснення опису наукової проблеми емпіричних методів на ефективність науково-дослідної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах стрімких соціальних, технологічних та освітніх трансформацій, підготовка фахівців, здатних не лише адаптуватися до змін, а й активно їх формувати, набуває першочергового значення. У цьому контексті педагогічні дослідження, що здійснюються студентами закладів вищої освіти, перестають бути лише формальною вимогою навчального плану. Вони стають потужним інструментом для розвитку критичного мислення, формування професійних компетентностей та виховання майбутніх інноваторів у сфері освіти. Як свідчать практичний досвід та наукові джерела, організація дослідницької роботи у закладах вищої освіти спрямована на тісний взаємозв'язок між генерацією нових знань у певних галузях та їх безпосереднім впровадженням в освітню практику. При цьому, якщо педагогічний процес фокусується на розвитку навченості та вихованості здобувачів, то науково-педагогічне дослідження кінцевим результатом має відкриття нових знань.

Досліджуючи методологічні засади педагогічних досліджень, С. Ганаба, Н. Калинюк зауважують (Методологічні засади педагогічних досліджень, 2025), що освіта виховує особистість-дослідника, яка постійно прагне відкриттів, обирає власний шлях у навчанні та розвиває свої унікальні таланти. Для суспільства та освітніх політик украй важливо розглядати освіту як складну систему в педагогічних дослідженнях. Ми суголосні з думкою науковців, що використання концептуальних та методологічних підходів, що враховують цю складність, відкриває нові, продуктивні перспективи для наукового пошуку та дозволяє критично осмислити ключові виклики цієї важливої суспільної сфери.

Концептуальні засади нашого дослідження щодо комплексного застосування емпіричних методів у педагогічних дослідженнях здобувачів вищої освіти зумовлюють необхідність глибокого осмислення методологічних підходів, що дозволяють об'єктивно оцінити ефективність освітніх інновацій, сформувати критерії та показники

розвитку професійних компетентностей, а також виявити чинники, які впливають на якість освітнього процесу та індивідуальну траєкторію навчання кожного студента, з урахуванням сучасних викликів та потреб ринку праці. У першу чергу, варто зупинитися на осмисленні змісту понять, які стосуються емпіризму, як філософської основи пізнання, та емпіричних основах науки.

Принагідно зауважимо, що у сучасному науковому світі емпіризм та емпіричні основи науки посідають центральне місце, формуючи методологію досліджень та критерії істинності знання. Емпіризм (від грец. *empeiria* - досвід) – це філософський напрям, що обстоює досвід як головне джерело пізнання (Філософський енциклопедичний словник, 2002). На противагу раціоналізму, який надає пріоритет розуму та вродженим ідеям, емпірики стверджують, що всі наші знання, концепції та уявлення походять із зовнішнього світу через органи чуття або є результатом їхнього узагальнення. Історично емпіризм зародився ще в античності, але свого розквіту досяг у XVII-XVIII століттях завдяки працям таких мислителів, як Джон Локк, Джордж Берклі, та Девід Юм. Зокрема, Джон Локк відстоював ідею, що розум людини при народженні є «чистою дошкою» (*tabula rasa*), яка заповнюється досвідом. Він розрізняв первинні (об'єктивні якості речей, як-от розмір, форма) та вторинні (суб'єктивні відчуття, як-от колір, смак) якості (Енциклопедія Сучасної України (Емпіризм)). У своїх філософських трактатах Джордж Берклі радикалізував емпіризм, стверджуючи, що існують лише відчуття та духи, що їх сприймають. Його відома теза «існувати - означає бути сприйнятим» (*esse est percipi*) підкреслює суб'єктивний характер реальності (A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge by George Berkeley). Девід Юм розвинув скептичні висновки емпіризму, вказавши на неможливість раціонального обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків та індукції лише на основі досвіду. Його роботи стимулювали пошук нових епістемологічних підходів (Кононенко, Ільїна, 2024). Незважаючи на певні розбіжності між цими філософами, їх об'єднує спільна ідея: досвід є фундаментом для формування знань.

Отже, емпіризм не просто філософська доктрина; він є фундаментом наукового методу, який забезпечує достовірність, об'єктивність та відтворюваність наукових знань. Хоча існують певні обмеження та філософські виклики (наприклад, проблема індукції чи теоретична навантаженість спостереження), саме емпіричний підхід дозволив науці перейти від спекулятивних уявлень до систематичного дослідження світу, сприяючи прогресу в усіх сферах людської діяльності. Без опори на досвід та емпіричну перевірку сучасна наука була б неможливою.

Слід зазначити, що сучасна наука значною мірою базується на емпіричних засадах. Це означає, що наукові теорії та гіпотези мають бути перевірені та підтверджені за допомогою спостережень та експериментів. Без емпіричної перевірки будь-які наукові припущення залишаються лише гіпотезами або спекуляціями. На основі аналізу наукових джерел (Бургун, 2011; Бориченко, Гудзь, Панфілов, 2022; Planning and Managing Scientific Research; Bokhove, Brouwer & Downey) можемо виокремити ключові компоненти емпіричних основ науки:

1. *Спостереження.* Це пасивне сприйняття явищ без втручання в їхній перебіг. Важливо, щоб спостереження були систематичними, об'єктивними та фіксованими. Вони є первинним джерелом даних для формування гіпотез.
2. *Експеримент.* На відміну від спостереження, експеримент передбачає активне втручання дослідника в перебіг явища з метою контролю над умовами та виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Експеримент дозволяє ізолювати змінні, маніпулювати ними та отримувати відтворювані результати, що є критично важливим для підтвердження або спростування гіпотез.
3. *Вимірювання.* Невід'ємна частина емпіричних досліджень, що дозволяє кількісно оцінювати властивості об'єктів та явищ. Точні вимірювання забезпечують об'єктивність та порівнянність даних.

4. *Індукція та дедукція.* Емпіричні дані збираються, аналізуються та узагальнюються за допомогою індуктивного методу (від окремого до загального). На основі цих узагальнень формуються гіпотези та теорії, які потім перевіряються дедуктивним шляхом (від загального до окремого) через прогнозування та подальші експерименти.

5. *Фальсифікованість.* Видатний філософ науки Карл Поппер наголошував, що справжні наукові теорії повинні бути фальсифікованими, тобто мати можливість бути спростованими за допомогою емпіричних даних. Якщо теорію неможливо спростувати, вона не є науковою.

Таким чином, у практичній площині, емпіричні основи науки виявляються у її ключових компонентах: систематичному спостереженні, контрольованому експерименті, точному вимірюванні та логіці індуктивних і дедуктивних умовиводів. Саме завдяки цим методам наука здатна збирати об'єктивні дані, перевіряти гіпотези, виявляти закономірності та формулювати теорії, які можуть бути підтверджені або спростовані.

Емпіричні методи є ключовими для пізнання педагогічної реальності, оскільки вони безпосередньо пов'язані з практикою та дозволяють збирати, фіксувати, класифікувати й узагальнювати дані для подальшого створення педагогічних теорій. Професор Д. Чернілевський виокремлює такі методи емпіричного рівня: спостереження, порівняння, обрахунок, анкетне опитування, співбесіда, тести, а також метод проб і помилок (Чернілевський, 2010: 185). Розширюючи цей перелік, до емпіричних методів також належать: вивчення документації (аналіз педагогічної літератури, нормативних документів та результатів навчально-виховної діяльності); педагогічне спостереження (цілеспрямоване вивчення освітнього процесу та поведінки його учасників); педагогічні експерименти (різні види дослідницьких впливів для перевірки гіпотез); робота з науковими фактами (опис, класифікація, систематизація, аналіз та узагальнення отриманих результатів; усне та письмове опитування (бесіди, інтерв'ю та анкетування для збору думок та оцінок); тестування (використання стандартизованих методик для вимірювання певних якостей або знань); експертна оцінка (залучення фахівців для кваліфікованого судження про досліджувані явища); вивчення результатів діяльності конкретних осіб (аналіз продуктів праці або поведінки окремих суб'єктів) (Гончаренко, 2008). Отже, емпіричний рівень досліджень охоплює широкий спектр методів, що дозволяють накопичувати достовірні дані про педагогічну дійсність, які є основою для наукових висновків та теоретичних узагальнень.

Важливим чинником модернізації української системи вищої освіти є розуміння того, що сучасна педагогічна наука прагне до об'єктивного та всебічного аналізу освітнього процесу, що неможливо без ґрунтовної емпіричної бази. Здобувачі вищої освіти, як майбутні фахівці та дослідники, потребують не лише глибоких теоретичних знань, але й уміння застосовувати їх на практиці, зокрема у власних наукових пошуках. У цьому контексті формування студента-дослідника стає одним із ключових пріоритетів освітньої діяльності, а здатність до критичного мислення, самостійного пошуку інформації, її аналізу та, що найважливіше, генерування нового знання - незамінною компетентністю. Зауважимо, що написання наукової статті є кульмінацією дослідницької діяльності студента.

Для нашого дослідження особливу значущість становлять результати наукових розвідок, які висвітлюють особливості написання наукової статті відповідно до сучасних вимог. На основі аналізу наукових джерел (Городжа, 2020; Dawson, 2017; Осадченко, Коблик, 2021) уточнюємо тлумачення дефініції «наукова стаття» як завершеного, логічно структурованого, оригінального наукового твору, опублікованого у фаховому виданні, який містить виклад результатів самостійного наукового дослідження, обґрунтовані висновки та нові наукові знання, що пройшли рецензування та призначені для інформування наукової спільноти та подальшого розвитку певної

галузі знань.

Наукова стаття є динамічним елементом розвитку науки, і її структура постійно еволюціонує. Сьогодні немає єдиної, уніфікованої структури для всіх наукових фахових видань, оскільки вона залежить від редакційної політики та концепції конкретного наукового журналу. Проте всі наукові статті виконують кілька ключових функцій, зокрема дослідницьку, презентаційну, оцінну, комунікативну (Осадченко, Коблик, 2021).

Зауважимо, що підготовка студентами наукової статті вимагає не лише глибокого розуміння предмета дослідження, а й уміння чітко й логічно викладати думки, аргументувати свої висновки, коректно використовувати наукову термінологію та посилатися на джерела. Цей процес також вимагає від здобувачів вищої освіти цілої низки складних компетентностей, зокрема: систематизація та структурування знань (щоб написати статтю, студент має чітко структурувати свої думки, логічно вибудувати аргументи, відокремити головне від другорядного); аргументація та доказовість (кожне твердження у науковій статті має бути підкріплене доказами, посиланнями на джерела або результатами власного дослідження); вміння працювати з науковою літературою (для написання якісної статті необхідно провести глибокий аналіз існуючих джерел, визначити ступінь дослідженості проблеми, виявити прогалини у знаннях); володіння науковою мовою та стилем (наукова стаття вимагає дотримання академічного стилю, точності формулювань, об'єктивності викладу); навички презентації результатів (стаття є формою представлення результатів дослідження широкій науковій спільноті); розуміння процесу наукової комунікації (публікація статей знайомить студента з рецензуванням, етикою наукових публікацій, важливістю поширення знань та отримання зворотного зв'язку). Таким чином, процес написання наукової статті – це не просто формальність, а потужний інструмент формування комплексних дослідницьких та комунікативних навичок, що є критично важливими для майбутнього фахівця.

Ефективність педагогічного дослідження у вигляді наукової статті, підготовленої студентом, значно зростає при комплексному використанні різноманітних емпіричних методів, кожен з яких доповнює інші, надаючи повнішу картину досліджуваного явища. Проте, у контексті нашого дослідження нам було важливо з'ясувати рівень обізнаності здобувачів щодо використання емпіричних методів дослідження під час написання власних наукових статей. Відповідно до мети нашого наукового пошуку зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта» (бакалаврів та магістрів) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, було проведено анкетування та опитування щодо виявлення рівня обізнаності ними з емпіричними методами наукових досліджень, їхнього досвіду застосування цих методів у власних наукових роботах, а також виявлення труднощів, з якими вони стикаються. Отримані результати свідчать, що більшість (понад 75%) студентів бакалаврату змогли назвати основні емпіричні методи: спостереження (90%), опитування (85%), тестування (60%). Проте, розуміння сутності експерименту як контрольованого впливу, а не просто "проведення чогось нового", було менш чітким (45%). Аналіз продуктів діяльності назвали лише близько 30% опитаних. Щодо теоретичного обґрунтування вибору методів, значна частина бакалаврів (65%) зазначила, що покладається на поради наукового керівника та інформацію з навчальних посібників, але не завжди розуміє глибинні методологічні засади. Водночас результати опитування засвідчили, що магістри мають значно вищий рівень обізнаності з досліджуваного питання. Понад 90% з них назвали всі основні емпіричні методи. Розуміння відмінностей між типами спостереження, експерименту та різновидами опитування було більш глибоким. Також 80% магістрів зазначили, що усвідомлюють необхідність обґрунтування вибору конкретних емпіричних методів відповідно до мети та завдань дослідження, хоча не завжди могли чітко сформулювати ці обґрунтування без попередньої підготовки. За результатами пілотного опитування з’ясовано, що

труднощі, з якими стикаються студенти під час вибору тих чи інших методів дослідження, полягають у формулюванні завдань дослідження, зокрема складність чіткого визначення того, що саме потрібно дослідити та як це виміряти, вибору адекватних методів та розробці діагностичного інструментарію дослідження, обробці та інтерпретації емпіричних даних, узагальненні та формулюванні висновків, відсутності практичного досвіду тощо.

Отже, результати анкетування та опитування виявили, що студенти спеціальності «Дошкільна освіта» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в цілому усвідомлюють важливість емпіричних методів у науковому дослідженні. Проте, існує чіткий розрив між теоретичною обізнаністю та практичним досвідом, особливо у студентів бакалаврату. Магістри демонструють вищий рівень володіння та застосування емпіричних методів, але все ще стикаються зі значними труднощами у складних аспектах їх використання.

Для повнішого розуміння стану формування дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти, а також для виявлення ефективних стратегій фасилітації їхньої наукової діяльності, було проведено опитування серед науково-педагогічних працівників Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що працюють зі студентами спеціальності «Дошкільна освіта» та мають досвід наукової діяльності. Опитування проводилося у формі напівструктурованого інтерв'ю та анкетування, що дозволило зібрати як кількісні дані про типові проблеми, так і якісні судження щодо найкращих практик. Результати діагностики засвідчили, що більшість викладачів (понад 70%) вважають, що загальний рівень володіння студентами емпіричними методами є задовільним, але потребує суттєвого покращення. Вони відзначають, що, зокрема бакалаври часто мають фрагментарні знання про емпіричні методи, обмежуючись переважно опитуванням та спостереженням, і нерідко сприймають їх формально, без глибокого розуміння методологічних вимог. Магістри, у свою чергу, демонструють вищий рівень розуміння та спроб застосування складніших методів, таких як формувальний експеримент, проте нерідко відчувають труднощі з їх коректним плануванням та аналізом отриманих даних. Водночас, викладачі мають чітке бачення ефективних практик фасилітації дослідницької діяльності, що базуються на індивідуальному супроводі, практико-орієнтованому навчанні та створенні сприятливого наукового середовища. Реалізація цих рекомендацій, на думку опитаних, дозволить значно покращити якість наукових досліджень здобувачів вищої освіти, сприяючи формуванню справжніх фахівців-дослідників, здатних генерувати нове знання та впроваджувати інновації у сфері дошкільної освіти.

Принагідно зазначимо, що у сучасному освітньому та науковому просторі здатність писати наукові тези та статті є однією з ключових компетентностей для студентів. Це не просто академічна вимога, а фундаментальний навик, який формує критичне мислення, аналітичні здібності та вміння ефективно комунікувати складні ідеї. На наше переконання, написання наукових робіт привчає студентів до глибокого аналізу інформації. Щоб сформулювати чітку тезу, необхідно опрацювати великий обсяг даних, відрізнити головне від другорядного, виявити причинно-наслідкові зв'язки. Цей процес розвиває систематизоване мислення та здатність до критичної оцінки джерел. Студенти вчаться не просто відтворювати інформацію, а її осмислювати, інтерпретувати та формувати власну аргументовану позицію. По-друге, наукове письмо є важливим інструментом для структурування думок та логічного викладу матеріалу. Написання, наприклад, тези вимагає лаконічності, точності та обґрунтованості кожного твердження. Це дисциплінує мислення, змушуючи студента вибудовувати чітку логічну послідовність аргументів, підтверджуючи їх фактами та посиланнями на авторитетні джерела. У результаті формується культура наукового обговорення та здатність до переконливої аргументації.

Аналіз освітньо-професійних програм і навчальних планів для бакалаврів і

магістрів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» у провідних українських університетах свідчить про те, що як обов'язкові, так і вибіркові дисципліни є вкрай важливими для формування у студентів навичок написання наукових статей. Наприклад, здобувачі вищої освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького мають можливість опановувати такі освітні компоненти, як-то «Основи психолого-педагогічних досліджень», «Методологія та організація наукових досліджень», вивчення яких надає студентам унікальну можливість розвивати дослідницьку, інформаційну, аналітичну, комунікативну компетентності через практичне застосування теоретичних знань.

У контексті нашого дослідження ми проаналізували наукові статті студентів ОС «магістр» спеціальності 012 Дошкільна освіта, які здобувачі подавали на різноманітні науково-практичні конференції регіонального та міжнародного рівнів, а також у фахові видання України. Аналіз таких робіт дає уявлення про рівень підготовки студентів, їхній потенціал у науковій діяльності, а також виявляє типові труднощі, з якими вони стикаються. Зауважимо, що переважна більшість наукових розвідок студентів має описовий характер та часто зосереджується на систематизації вже існуючих даних, теоретичному аналізі та узагальненні інформації з різних джерел, замість проведення глибоких емпіричних досліджень з власним збором і аналізом первинних даних. Проте у небагатьох наукових статтях здобувачів знаходимо поступове включення елементів емпіричного аналізу, зокрема використання методів опитування (анкетування, інтерв'ю), проведення невеликих експериментів, застосування контент-аналізу документів чи медіаматеріалів, а також аналіз та інтерпретацію статистичних даних, отриманих з відкритих джерел. Це свідчить про зростання розуміння важливості практичного підтвердження теоретичних висновків та прагнення здобувачів вищої освіти до глибшого, оригінальнішого дослідження. Огляд публікаційної активності студентів у фахових наукових виданнях України за останні три роки свідчить, що магістри, демонструючи апробацію власних педагогічних ідей та методик, застосовують комбінації методів, наприклад, опитування+спостереження, тестування+аналіз продуктів діяльності. Також часто зустрічаються такі поєднання, як експеримент+анкетування, аналіз науково-методичної літератури+контент-аналіз навчальних програм, або ж фокус-групи+проективні методики. Таким чином, використання магістрами комбінацій емпіричних методів у своїх публікаціях є свідченням їхньої здатності проводити більш глибокі, обґрунтовані та багатоаспектні дослідження, що наближає їхні роботи до рівня повноцінних наукових розвідок.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що комплексне застосування емпіричних методів у педагогічному дослідженні є важливим у контексті розвитку наукової сфери. Послідовна робота над удосконаленням підготовки здобувачів вищої освіти у сфері комплексного застосування емпіричних методів є запорукою підвищення якості педагогічних досліджень та формування нового покоління науковців, здатних вирішувати актуальні проблеми сучасної освіти. Подальші дослідження у сфері комплексного застосування емпіричних методів у педагогічному дослідженні здобувачів вищої освіти можуть бути сфокусовані на вивченні ефективності інтеграції цифрових інструментів для збору та обробки емпіричних даних.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Бориченко К. В., Гудзь А. О., Панфілов О. Є. Методологія та організація наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Одеса. 2022. 48 с.

Бургун Ю. Ю. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ 2011. 200 с.

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим

науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

Городжа Л. В. Як написати та опублікувати у рейтинговому виданні: методичні рекомендації. Київ: Ін-т електродинаміки НАН України. 2020. URL: https://techned.org.ua/files/metodychni%20recomend.pdf

Енциклопедія Сучасної України (Емпіризм). URL: https://esu.com.ua/article-17854

Кононенко Т., Ільїна Г. Есеїстичне письменство Девіда Г'юма: Монографія. Київ: Вадекс. 2024. 80 с.

Корольова Т. Орґанізація наукових досліджень в університетах: стан і розвиток. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019. Випуск 2. С. 46-53.

Методологічні засади педагогічних досліджень: концепт складності. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2025. Випуск 40, №1. С. 42–55. https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1817

Осадченко І., Коблик В. Технологія написання фахової наукової статті. Витоки педагогічної майстерності. 2021. № 28. С. 128–135.

Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарука. Київ, Абрис, 2002. 656 с. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/6c8cbfbe-43b8-449d-8ef3-0d4524102b24/download

Чернілевський Д. В., Антонова О. Є., Барановська Л. В., Вознюк О. В. Методологія наукової діяльності: навчальний посібник: Вид. 2-ге, допов. / За ред. Д. В. Чернілевського. Вінниця: АМСКП, 2010. 484 с.

A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge by George Berkeley. URL: https://www.gutenberg.org/ebooks/4723

Bokhove C., Brouwer J., Downey C. Planning and Managing Scientific Research. ANU Press. URL: https://press.anu.edu.au/publications/planning-and-managing-scientific-research

Bringsjord S. Spectra: An expressive STRIPS-inspired AI planner based on automated reasoning system description. URL: https://www.researchgate.net/publication/380802644_Spectra_An_Expressive_STRIPS-Inspired_AI_Planner_Based_on_Automated_Reasoning_System_Description

Creswell J. W. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. 4th ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. URL: https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/objava_105202/fajlovi/Creswell.pdf

Dawson J. H. Speculation in Scientific Writing. Published online by Cambridge University Press, 2017. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/weed-technology/article/abs/speculation-in-scientific-writing/FC9A381A123F90FD4DE3C1E0FEA3E438

Longitudinal social network methods for the educational and psychological sciences. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13645579.2025.2478927

REFERENCES

Borychenko, K. V., Hudz, A. O., & Panfilov, O. Ye. (2022). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Methodology and organization of scientific research: educational-methodical manual]. Odesa: Fenyks. 48 s. [in Ukrainian].

Burhun, Yu. Yu. (2011). *Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: navchalnyi posibnyk* [Methodology and organization of scientific research: textbook]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 200 s. [in Ukrainian].

Honcharenko, S. U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical research: methodological advice for young researchers].

Kyiv–Vinnytsia: DOV «Vinnytsia». 278 s. [in Ukrainian].

Horodzha, L. V. (2020). *Yak napysaty ta opublikuvaty u reytynhovomu vydanni: metodychni rekomendatsii* [How to write and publish in a top-rated journal: methodological recommendations]. Kyiv: Instytut elektrodynamiky NAN Ukrainy. Retrieved from https://techned.org.ua/files/metodychni%20recomend.pdf [in Ukrainian].

Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy (Empiryzm). Retrieved from https://esu.com.ua/article-17854 [in Ukrainian].

Kononenko, T., & Iliina, H. (2024). Eseistychne pymenstvo Devida Hiuma: Monohrafiia [Essayistic writing of David Hume: Monograph]. Kyiv: Vadeks. 80 s. [in Ukrainian].

Korolova, T. (2019). Orhanizatsiia naukovykh doslidzhen v universytetakh: stan i rozvytok. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, (2), 46–53. [in Ukrainian].

Metodolohichni zasady pedahohichnykh doslidzhen: kontsept skladnosti. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia: pedahohichni nauky*, (2025). Vyp. 40(1), 42–55. https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v40i1.1817 [in Ukrainian].

Osadchenko, I., & Koblyk, V. (2021). Tekhnolohiia napysannia fakhovoi naukovoi statti. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, (28), 128–135. [in Ukrainian].

Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / Za red. V. I. Shynkaruka. (2002). Kyiv: Abrys. 656 s. Retrieved from https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/6c8cbfbe-43b8-449d-8ef3-0d4524102b24/download [in Ukrainian].

Chernielevskyi, D. V., Antonova, O. Ye., Baranovska, L. V., Vozniuk, O. V., et al. (2010). *Metodolohiia naukovoi diialnosti: navchalnyi posibnyk* (2-he vyd., dopov.) [Methodology of scientific activity: textbook]. Vinnytsia: Vydavnytstvo AMSKP. 484 s. [in Ukrainian].

Berkeley, G. (n.d.). *A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*. Retrieved from https://www.gutenberg.org/ebooks/4723 [in English].

Bokhove, C., Brouwer, J., & Downey, C. (n.d.). *Planning and Managing Scientific Research*. ANU Press. Retrieved from https://press.anu.edu.au/publications/planning-and-managing-scientific-research [in English].

Bringsjord, S. (2024). *Spectra: An Expressive STRIPS-Inspired AI Planner Based on Automated Reasoning System Description*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/380802644_Spectra_An_Expressive_STRIPS-Inspired_AI_Planner_Based_on_Automated_Reasoning_System_Description [in English].

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. Retrieved from https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/objava_105202/fajlovi/Creswell.pdf [in English].

Dawson, J. H. (2017). Speculation in Scientific Writing. *Weed Technology*, Published online by Cambridge University Press. Retrieved from https://www.cambridge.org/core/journals/weed-technology/article/abs/speculation-in-scientific-writing/FC9A381A123F90FD4DE3C1E0FEA3E438 [in English].

Longitudinal Social Network Methods for the Educational and Psychological Sciences. (2025). *Qualitative Research*, 25(4). Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13645579.2025.2478927 [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто актуальну науково-педагогічну проблему підготовки здобувачів вищої освіти до здійснення наукової діяльності з акцентом на використання емпіричних методів дослідження під час написання наукових статей. Обґрунтовано значущість наукової роботи студентів як інструменту формування професійної та

дослідницької компетентності, розвитку критичного мислення й аналітичних навичок в умовах євроінтеграційних процесів і трансформації системи вищої освіти. Проаналізовано теоретико-методологічні основи емпіричного підходу в педагогіці та філософські засади емпіризму як джерела об'єктивного знання. Розкрито внесок Ф. Бекона у формулювання принципів наукового спостереження й індукції, а також ідеї Дж. Локка про «чистий аркуш» (tabula rasa), що підкреслюють важливість фактичного досвіду для пізнання. Акцентовано, що емпіричний підхід в освіті дозволяє переходити від пасивного засвоєння теорії до активного наукового пізнання дійсності. Підкреслено, що ефективне впровадження емпіричних методів – спостереження, експерименту, тестування, анкетування, експертного оцінювання тощо – дозволяє здобувачам не лише збирати достовірні дані, а й здійснювати наукове осмислення педагогічних явищ.

У межах емпіричної частини дослідження проведено анкетування серед студентів-бакалаврів і магістрів спеціальності «Дошкільна освіта» та опитування науково-педагогічних працівників Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Результати показали, що, попри усвідомлення важливості емпіричних методів, студенти бакалаврату демонструють обмежене практичне володіння ними, у той час як магістри – глибше розуміння, але й зіткнення з методичними труднощами. Водночас викладачі виокремлюють потребу у більш системному та методично обґрунтованому підході до розвитку дослідницьких компетентностей студентів. У статті підкреслено необхідність створення у закладах вищої освіти сприятливого середовища для формування студентів-дослідників, здатних до самостійного пошуку істинного знання, аналітичного мислення та інноваційної діяльності в умовах сучасних освітніх трансформацій.

Ключові слова: *наукові дослідження, здобувачі вищої освіти, вища освіта, дослідницька компетентність, емпіричні методи дослідження, аналітичні навички, педагогічне дослідження.*

Надійшло до редакції 24.07.25
Дозволено до друку 1.08.25